

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра практичної психології та психодіагностики

СИЛАБУС

нормативної навчальної дисципліни

ПСИХОЛОГІЯ ЗДОРОВ'Я ТА ОРТОБІОЗУ ОСОБИСТОСТІ

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ (ПСИХОЛОГІЧНЕ
КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ПСИХОТЕРАПІЯ)

другого рівня вищої освіти

за спеціальністю – 053 ПСИХОЛОГІЯ

галузі знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

освітня кваліфікація: МАГІСТР ПСИХОЛОГІЇ

професійна кваліфікація: ПРАКТИЧНИЙ ПСИХОЛОГ.

ПСИХОЛОГ-КОНСУЛЬТАНТ

Силабус навчальної дисципліни «Психологія здоров'я та ортобіозу особистості» другого рівня вищої освіти за спеціальністю – 053 психологія галузі знань – 05 Соціальні та поведінкові науки освітня кваліфікація: магістр психології професійна кваліфікація: практичний психолог, психолог-консультант

Розробник: Мушкевич Мирослава Іванівна, доктор психологічних наук, професор

Силабус навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри практичної психології та психодіагностики

Протокол № 2 від 08.09.2021 р.

Завідувач кафедри:

Людмила МАГДИСЮК

© Мушкевич М.І., 2021 р.

I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 Соціально-поведінкові науки	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4	053 Психологія	Рік навчання <u>1</u> Семестр 2-ий
ІНДЗ: <u>немає</u>	Магістр психології	Лекції 20 год. Практичні 16 год.
Мова навчання		Самостійна робота 76 год. Консультації 8 год.
		Українська

II. Інформація про викладача

ППІ: Мушкевич Мирослава Іванівна

Науковий ступінь: доктор психологічних наук

Вчене звання: доцент

Посада: професор кафедри практичної психології та психодіагностики

Контактна інформація: мобільний телефон +380951560684;

електронна адреса mushkevych.Myroslava@vnu.edu.ua

Дні занять: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щосереди та щочетверга з 13.00 год. до 14.00 год. в кабінеті № 204. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу

Навчальна дисципліна «Психологія здоров'я та ортобіо́зу особистості» належить до циклу нормативних дисциплін загальної підготовки магістра психології, вивчається в другому семестрі, формою контролю є екзамен. На вивчення навчальної дисципліни відведено 4 кредити (120 годин) - 20 годин лекційних, 16 годин практичних, 6 годин самостійної роботи, 8 годин - консультації.

Навчальна програма передбачає глибоке вивчення теоретичних та прикладних аспектів забезпечення психологічного здоров'я особистості. Курс спрямовано на вивчення психологічних основ здорової особистості, принципів і факторів, що сприяють підвищенню рівня психічного здоров'я людини. Силабус ґрунтується на системному підході підготовки сучасних науковців і компетентнісному підході до визначення якості підготовки здобувачів другого освітнього рівня вищої освіти, здатних працювати відповідно сучасних вимог.

2. Пререквізити

Дисципліна має інтегрований характер, тісно пов'язана з блоком психологічних дисциплін: психологією особистості, екологічною психологією, психодіагностикою, психологічним супроводом, психоконсультаванням, психотерапією тощо.

3. Мета навчальної дисципліни: системне узагальнення матеріалів про психічне благополуччя людини, принципи та факти поліпшення психічного здоров'я людини, основні аспекти взаємовпливу позитивних (негативних) емоційних станів, способи психологічного захисту, профорієнтації, професійного довголіття, що може сприяти переглядові ставлення до способу життя особистості.

Завдання навчальної дисципліни:

- сприяти психологічній готовності магістрів до професійної діяльності;

- формувати навички з підвищення рівня психічного здоров'я людини, процесам самовдосконалення особистості;
- розвивати вміння розпізнавати характеристики психічного здоров'я самоактуалізованих, нестандартних особистостей;
- виробляти навички формування внутрішньої картини здоров'я;
- критично оцінювати взаємовплив позитивних або негативних емоційних станів на здоров'я людини;
- виробляти навички, що сприяють професійному довголіттю, розвитку професіонала, особливостям психології дорослих людей;
- володіти прийомами та методами діагностики ставлення людини до власного здоров'я, способу життя;
- реалізовувати навчальні програми із забезпечення психологічного здоров'я людини, підвищення рівня емоційного благополуччя.

4. Результати навчання (Компетентності)

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Фахові компетентності (ФК):

СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Очікувані програмні результати навчання (ПРН):

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПР3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПР7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Методи та технології Викладання ¹	Форма Контролю ² / Бали
Змістовий модуль 1.						
<i>Теоретико-методологічні засади психології здоров'я особистості</i>						
Тема 1. Психологія здоров'я: міждисциплінарний підхід	12	2	2	8	лекція-диспут /Zoom	ДС/4
Тема 2. Основні уявлення про здорову особистість	12	2	2	8	лекція-диспут /Zoom	ДС/4
Тема 3. Внутрішня картина здоров'я особистості	12	2	2	8	метод круглого столу/Zoom	ІРА/4
Тема 4. Психологічні механізми забезпечення психічного здоров'я особистості	14	4	2	8	лекція-диспут /Zoom	РМГ/4
Тема 5. Психологічний захист особистості	12	2	2	8	лекція-диспут /Zoom	РМГ/4
Разом за модулем 1	62	12	10	40		20
Змістовий модуль 2.						

Прикладні аспекти психологічно їбезпеки особистості							
Тема 6. Психологія впевненості особистості	12	2		8	проблемна лекціяZoom	РК/4	
Тема 7. Психологія професійного довголіття	14	2	2	8	лекція-диспут /GoogleClassroom, Office365.	РК/4	
Тема 8. Професійна діяльність в психології здоров'я сім'ї	14	2	2	8	лекція-диспут /GoogleClassroom, Office365.	РК/4	
Тема 9. Психологія здоров'я сімей, що мають проблемних дітей: психодіагностика, психоедукація, психоконсультавання, психотерапія	16	2	2	12	лекція-диспут /GoogleClassroom, Office365.	РМГ/4	
Разом за модулем 2	58	8	6	32		16	
Види підсумкових робіт						Бал	
Есе						4	
Модульна контрольна робота (МКР+ЗП ⁵)						30+30=60	
Всього годин/ Балів	120	20	16	76	8 консулт.	100	

Примітки: ¹Zoom–може застосовуватися одна з форм навчання або симбіоз у формі он-лайн лекцій, а також для магістрів, які мають пропуски з поважних причин та/або під час карантинних обмежень. ²Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, РМГ – робота в малих групах, РК – розв'язування кейсів, ІРА – індивідуальна робота магістра, МКР – модульна контрольна робота; ЗП– захист проекту тощо. Розробка та захист проекту передбачає на основі вивченого матеріалу підбір та презентацію психологічних інструментів щодо забезпечення психологічного здоров'я особистості згідно з обраним напрямом (презентувати у вигляді майстер-класу).

6. Завдання для самостійного опрацювання

Магістрам пропонується підготувати рефлексійні, або аналітичні, або критичні, або розповідні, або описові есе на обрану тему обсягом до 10 сторінок. Обов'язково проаналізувати останні наукові дослідження щодо обраної тематики та запропонувати психологічні рекомендації у полі психології здоров'я особистості.

Орієнтовна тематика есе (магістр має право запропонувати власну, дотичну до напрямку дисертаційного дослідження):

1. Визначення базових понять психології здоров'я.
2. Дослідження і систематизація критеріїв психічного і соціального здоров'я особистості.
3. Методи діагностики, оцінки та самооцінки психічного та соціального здоров'я людини.
4. Визначення чинників здорового способу життя та чинників, які впливають на ставлення до здоров'я людини.
5. Психологічні особливості формування внутрішньої картини здоров'я осіб різного віку.
6. Профілактика психічних та психосоматичних розладів у учасників бойових дій та членів їхніх сімей.
7. Дослідження станів перед хвороби особистості та можливостей їхньої профілактики та корекції.
8. Розробка концепції здорової особистості.
9. Визначення шляхів та умов для самореалізації, розкриття духовного і творчого потенціалу особистості.
10. Дослідження психологічних механізмів стресостійкості осіб.
11. Наукові підходи до вивчення соціально-психологічних чинників здоров'я особистості.
12. Гендерні аспекти психічного та соціального здоров'я людини.

13. Розробка індивідуально-орієнтованих оздоровчих програм особам, що пережили стресові ситуації.
14. Дитяча та шкільна психологія здоров'я.
15. Психологічне забезпечення професійного здоров'я.
16. Психологія довголіття, профілактика старіння.
17. Психологічна допомога при завершенні життєвого шляху.
18. Психологічна допомога особистості в ситуації війни.
19. Психологічний супровід сімей, що мають дисфункційні чи псевдофункційні особливості взаємин.
20. Здоров'язберігаючі технології для членів сімей, що мають дітей з проблемами розвитку.
21. Психологічне здоров'я сучасної сім'ї як її життєво важлива функція.
22. Психологічне здоров'я сім'ї та шляхи його вивчення.
23. Сім'я, як первинне джерело психологічного здоров'я дитини.
24. Психологічне здоров'я сім'ї як інтегральний показник.
25. Основні показники і критерії психологічного здоров'я сім'ї.
26. Психологічне здоров'я сімей, що мають проблемних дітей.
27. Психологічне здоров'я сімей, що перебувають у кризовому стані.
28. Причини психологічного нездоров'я проблемної дитини.
29. Шляхи збереження психологічного здоров'я членів сімей під час пандемії.
30. Психологічне здоров'я дітей із багатодітних сімей.

Есе оцінюється максимальною кількістю балів – 4 бали.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо магістра

Вимоги викладача:

- обов'язкове відвідування навчальних занять;

- активність магістра під час практичних занять;
- своєчасне виконання завдань самостійної роботи;
- виконання модульних контрольних завдань;
- відпрацювання занять, що були пропущені або не підготовлені (незадовільні оцінки) на консультаціях;

Не допустимо:

- пропуск занять без поважних причин;
- запізнення на заняття;
- користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (за винятком дозволу викладача при необхідності виконання певних завдань, передбачених навчальною дисципліною);
- порушення дисципліни;
- списування та плагіат.

Аудиторні заняття переважно проводяться у вигляді лекцій, найчастіше – проблемних лекцій та лекцій-диспутів; практичних занять – з використанням інтерактивних методів: робота в малих групах, дискусія, проєктна діяльність.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності.

Обов'язковими є поточний контроль представлення завдання по темі, передбаченій силабусом.

Максимальну кількість балів з кожної теми (4 балів), можна отримати за умови представлення завдання та виконання завдання самостійної роботи. Поточний контроль – максимум 36 балів.

Есе оцінюється 4 балами.

МКР проводиться у гугл-формах, максимальна оцінка – 30 балів. Контроль другого модуля представляється мгістрами у вигляді захисту проекту – підготовки майстер-класу психологічних технологій самозбереження згідно з обраним напрямом психології. Максимальна оцінка – 30 балів.

Відвідування практичних занять є обов'язковим. У форс-мажорних ситуаціях навчання може проходити також в он-лайн формі.

Академічна доброчесність:

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання.

- Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

- Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; дотримання принципів та положень Етичного кодексу психолога (<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>).

- Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше

25%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, програма Kahoot).

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-1бал).

Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

Отримані сертифікати підвищення кваліфікації, участь у Вебінарах, конференціях та ін., тема яких відповідає навчальній дисципліні зараховуються як:

6-15годин як виступ на 2 практичних;

15-30 годин - як МКР.

Перелік орієнтовних сертифікованих курсів до зарахування (безкоштовних):

1. 5 кроків до ментального здоров'я під час пандемії
https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:Prometheus+MH_P101+2020_T2/about

2. Дезінформація: види, інструменти та способи захисту
https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:Prometheus+DISINFO101+2021_T2/about

3. Освітні інструменти критичного мислення
https://courses.prometheus.org.ua/courses/coursev1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about

4. The Science of Well-Being <https://www.coursera.org/learn/the-science-of-well-being>

5. Environmental Safety <https://www.coursera.org/learn/environmental-safety>
6. Build personal resilience <https://www.coursera.org/learn/build-personal-resilience>
7. Mindfulness and Well-being: Living with Balance and Ease <https://www.coursera.org/learn/foundations-of-mindfulness-ii-living-with-balance-and-ease>
8. Mind Control: Managing Your Mental Health During COVID-19 <https://www.coursera.org/learn/manage-health-covid-19>

V. Підсумковий контроль

Навчальним планом передбачено екзамен. Екзамен може бути виставлено за результатами поточного та підсумкового контролю. Якщо магістр хоче покращити результат, він складає екзамен окремо.

На іспит виносяться основні питання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Форма проведення іспиту – усний екзамен. Максимальна оцінка – 60 балів.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЕКЗАМЕН

1. Психологія здоров'я як розділ психологічної науки.
2. Взаємозв'язок психології здоров'я з іншими науковими дисциплінами.
3. Фактори мотивації здорового способу життя.
4. Рівні психічного здоров'я.
5. Фактори, що сприяють підвищенню рівня психічного здоров'я особистості.
6. Поняття про психічну норму і відхилення в психічному здоров'ї.

7. Принципи забезпечення здоров'я особистості.
8. Наукові підходи до психологічних проблем здоров'я людини.
9. Характеристика рівнів стану здоров'я особистості.
10. Критерії психічного здоров'я людини.
11. Умови підвищення рівня психічного здоров'я людини.
12. Принципи роботи зі зміцнення психічного здоров'я
13. Гармонія життєвого простору і стосунків особистості та потенціал здоров'я.
14. Поняття про цінності і сенси як базові складові психологічного здоров'я особистості.
15. Основні уявлення про здорову особистість.
16. Еталони здоров'я та здорової особистості в історичному й сучасному вимірах.
17. Модель здорової особистості в теоріях зарубіжних дослідників.
18. Самоактуалізація особистості й основні характеристики психологічного здоров'я самоактуалізованих людей.
19. Пошук сенсу життя в контексті психології здоров'я.
20. Психологія якостей зрілої особистості.
21. Характеристика психічного здоров'я самоактуалізованих людей.
22. Психологічні складники внутрішньої картини здоров'я.
23. Механізм формування внутрішньої картини здоров'я.
24. Види позитивних емоцій і їхній вплив на психічне здоров'я людини.
25. Роль самоконтролю в психологічному забезпеченні здоров'я.
26. Саморегуляція стану та поведінки у забезпеченні здоров'я.
27. Життєва стійкість і психічне здоров'я.
28. Психогігієна й збереження здоров'я людини.
29. Соціальне здоров'я особистості.

30. Механізми психологічного захисту та збереження здоров'я особистості.
31. Шляхи продовження професійного довголіття. Резерви професійного довголіття.
32. Вимоги до фахівця в галузі психології здоров'я.
33. Методики діагностики психології здоров'я особистості.
34. Збереження психічного здоров'я військовослужбовців як соціально-психологічна проблема.
35. Аналіз сутності та змісту психічного здоров'я військовослужбовців.
36. Показники психічного здоров'я військовослужбовців.
37. Психологічні аспекти діяльності військового керівника як суб'єкта впливу на психічне здоров'я військовослужбовців.
38. Психічне здоров'я людини та позитивні емоційні стани.
39. Суть, зміст, структура психологічного здоров'я сім'ї.
40. Основні закономірності розвитку психологічного здоров'я сім'ї.
41. Властивості, рівні, психологічного здоров'я сім'ї.
42. Методики діагностики психологічного здоров'я сім'ї.
43. Психологічне здоров'я сімей, що мають проблемних дітей.
44. Проблеми психологічного здоров'я дітей із неповних сімей.
45. Психологічне здоров'я повних та неповних сімей у сучасному світі.
46. Психологічне здоров'я сімей мігрантів та переселенців.
47. Психологічне здоров'я сімей підлітків з асоціальною поведінкою.
48. Ресурси покращення психологічного здоров'я сімей, що мають проблемних дітей.
49. Роль сім'ї у збереженні психологічного здоров'я дитини.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 – 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 – 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна

1. Безпека життєдіяльності: базовий підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за заг. ред. І. Я. Коцана. Харків: Фоліо, 2014. 460 с.
3. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
4. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 316 с.
5. Мушкевич М. І., Гайдучик П. Д. Діагностика психічного здоров'я та його розладів: методичні рекомендації для студентів факультету психології та соціології. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2018. 145 с.
6. Толкунова І.В., Гринь О.Р., Смоляр І.І., Голець О.В. Психологія здоров'я людини. Київ, 2018.156 с.

Додаткова

1. Mushkevych M., Fillipova I. Preservation of Children`s Health as a Value Factor for Modern Ukrainians. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 27 (3). Canada, 2018. P. 136–139.
2. Білозерська С. Психічне здоров'я педагога як умова ефективної професійної діяльності. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 33-39.
3. Бохонкова Ю., Пліско В. Якість життя і психічне здоров'я особистості. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 59-63.
4. Корольчук М.С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. Київ: Фірма «Інкос», 2002. 272 с.
5. Митник Т. Особливості психічного здоров'я особистості: критерії та показники. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 269-271.
6. Мушкевич М. І. Діагностичний комплекс психологічного супроводу сімей, що мають проблемних дітей. *Психологічне консультування і психотерапія*. Харків: Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2021. Вип. 15. С. 24-32.
7. Мушкевич М. І. Принципи психологічного супроводу сім'ї, яка має проблемну дитину. *Психологічні перспективи [Psychological prospects]*. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2014. Вип. 23 [Issue 23]. С. 227–237.
8. Мушкевич М. І. Психологічний супровід сім'ї, що має проблемну дитину: теорія і практика. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості: *монографія*. Суми: Вид.-во СУМДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. С. 420–441.
9. Мушкевич М. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 456 с.
10. Мушкевич М. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 464 с.

11. Павлик, Н. Психологічне здоров'я, як передумова конструктивного особистісного розвитку педагога. *Психологічне здоров'я*. (1). С. 83-109.

12. Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім'ям: колективна монографія / за заг. ред. М. Мушкевич. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 356 с.

13. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Дучимінська Т. І., Магдисюк Л. І. Психологія молоді сім'ї: монографія. Вид. 2-ге, доповн. та змін. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 392 с.